

Демократія

Лекція 2

Демократія – політичний режим, де єдиним легітимним джерелом влади в державі визнається її народ. При цьому управління державою здійснюється народом, безпосередньо (пряма демократія), або опосередковано через обраних представників (представницька демократія).

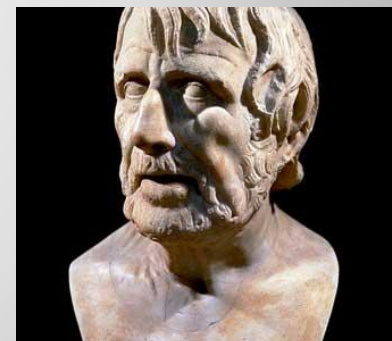
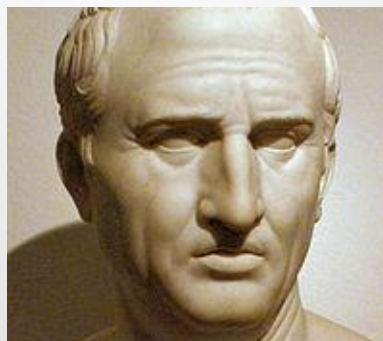
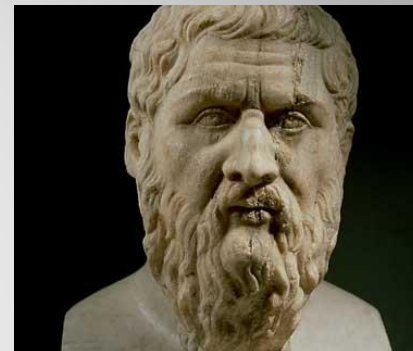
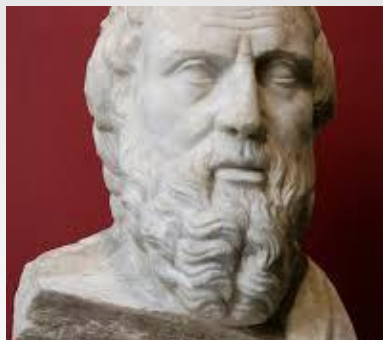
Самий термін «демократія» складається з двох грецьких слів: **demos** - народ і **cratia** - владарювання, отже, це «влада народу».

“Демократія виходить з самого народу, вона здійснюється народом і в інтересах народу.”

Авраам Лінкольн

Демократія виникла у Стародавній Греції, стародавні греки були також першими дослідниками її феномену. Крім того в Елладі був поширений такий поділ держав за формами правління: «один керівник» (монархія), «перший, найкращий, здатний + сила, влада» (аристократія) і «народне правління» (демократія).

Для Геродота (у нього це поняття зустрічається вперше), так само як і для Платона, Аристотеля, Цицерона, Сенеки й інших класичних авторів демократія означала не якийсь визначений стан суспільства, а особливу форму організації державної влади - нею володіють не одна особа (як при монархії і її варіаціях, скажімо, тиранії) або група людей (приміром, при аристократії і її різновидах, начебто олігархії або плутократії), а всі.

Інколи демократію називають договірною формою правління, а інколи — перекрученою формою народного врядування, згідно з поділом усіх форм правління на шість можливих типів: тиранія як спотворена форма монархії, олігархія як спотворена форма аристократії та охлократія як спотворена форма народовладдя. Чиста демократія не викликала захоплення ані у філософів-аристократів, таких як Сократ зокрема, ані у прибічників мішаної форми правління, таких як Аристотель. Її часто протиставляли, так званім, складеним державним устроєм (де було змішано елементи монархічного, аристократичного та демократичного правління), типовим для Класичної Греції та Республіканського Риму.

В сучасному світі все ще змішують поняття демократії (народовладдя) з конкретним проявом її — формою державної влади, яка є зручною в сучасному світі з ринковою економікою, зокрема у США та країнах Західної Європи. Тому кажуть, що демократія обов'язково включає такі елементи:

- виборність органів влади,
- поділ державної влади на три гілки законодавчу, виконавчу та судову,
- підпорядкування меншості більшості,
- захист прав меншості,
- наявність політичних прав і свобод.

Форми демократії
будучи складним системним утворенням, демократія із зовнішнього боку виражається у відповідних формах, а із внутрішнього — складається із інститутів. в умовах демократичної держави такі форми та інститути виступають водночас і ключовими механізмами здійснення її влади.

ФОРМИ ДЕМОКРАТІЇ:

- Пряма - безпосередня - форма народовладдя, за якої влада здійснюється через безпосереднє виявлення волі народу або певних соціальних груп - народне вето, народна ініціатива, народне відкликання свого обранця, плебісцит, референдум, вибори;
- Непряма - представницька (виборна) - форма народовладдя, за якої влада здійснюється через виявлення волі представників народу у виборних органах - парламенти, органи місцевого самоврядування (тут депутати здійснюють свої функції представництва на основі колегіальності).

Безпосереднє народовладдя

- це така форма народовладдя, що передбачає прийняття владних рішень безпосередньо самим народом в особі населення виборчих округів, колективів, територіальних та галузевих соціальних спільнот тощо. Організаційні форми її – це перш за все прямі вибори органів влади різного рівня (парламентів, місцевих представницьких органів), вибори посадових осіб (президентів, губернаторів, мерів тощо) та референдуми.

Представницьке народовладдя

- це така форма народовладдя, яка передбачає прийняття владних рішень представницькими органами, що обираються та оновлюються безпосередньо народом, соціальними спільнотами та колективами. Суб'єктами (носіями) її є перш за все парламенти, місцеві представницькі органи, установчі збори тощо. Представницьку форму іноді називають також репрезентативною та елітарною.

Основні концепції демократії

Головна суперечність демократії — суперечність між ідеєю демократії як повновладдям народу і неможливістю її практичного здійснення. британський філософ Карл Поппер вважав демократію не тільки неможливою, але й недоцільною. демократія у прямому її розумінні неможлива навіть суто технічно, бо немає таких механізмів, які б забезпечували пряме народоправство з будь-якого питання на всіх рівнях. недоцільна, оскільки абсолютна більшість народу некомпетентна у вирішенні конкретних справ управління державою. багатоманітні концепції демократії спрямовані на вирішення цієї суперечності.

Історично першою такою концепцією та формою її практичного втілення була класична ліберальна демократія. Головна ідея лібералізму – ідея індивідуальної свободи. у зв'язку з цим ліберальна демократія на перший план ставить громадянську свободу, яка ґрунтується на реалізації особистих прав і свобод індивіда. наявність в індивіда громадянських та політичних прав і свобод надає йому можливості впливати на державу з метою задоволення особистих і спільних потреб.

Ліберальна демократія не заперечує безпосереднього волевиявлення народу, але віддає перевагу представницькій демократії, основні елементи якої — конституційність та обмеження політичного панування. Воля народу делегується представникам, котрі під час прийняття політичних рішень виражають цю волю самостійно і під власну відповідальність. Демократію розуміють як відповідальне правління. Лібералізм виник як ідеологія буржуазії, тому концепція класичної ліберальної демократії відбиває передусім інтереси класу буржуазії.

Сучасний різновид ліберальної демократії — концепція плюралістичної демократії (від лат. pluralis — множинний), яка ґрунтується на врахуванні інтересів усіх соціальних верств. Основні ознаки: конкуренція і взаємодія різних політичних сил і відкритий характер прийняття рішень через представницькі органи влади. До недоліків цієї концепції відносять те, що для задоволення інтересів і потреб певних соціальних груп необхідно надавати певні пільги і привілеї, що суперечить принципу рівності всіх перед законом. Нереально те, що все населення буде представлено у політичних партіях, що ці об'єднання будуть рівними за своїм політичним впливом.

Концепція корпоративної демократії близька до концепції плюралістичної демократії, але обмежує представництво лише найвпливовішими об'єднаннями, які не конкурують між собою, а співпрацюють під контролем держави.

Концепція партисипаторної демократії спрямована на забезпечення реальної участі якомога ширших верств населення у здійсненні влади, громадянського контролю над прийняттям рішень, що буде сприяти досягненню справжньої свободи і рівності. Оскільки неможливо перейти до прямої демократії, пропонується змішана форма політичної організації з елементами прямої і представницької демократії.

- В сучасних умовах тотальної глобалізації суспільства сформувалася концепція космополітичної демократії, яка спрямована на осмислення місця демократії в космополітичному суспільстві, її розвиток всередині країн, між державами та на глобальному рівні.
- Існує ряд концепцій елітарної демократії, які намагаються поєднати теорію демократії і теорію еліт.

Демократія ділиться на:

- ❖ **Політичну**, яка передбачає лише формальну рівність, рівність прав;
- ❖ **Соціальну**, яка заснована на рівності фактичних можливостей участі громадян в управлінні державою.
- ❖ **Конституційна демократія** – антипод до таких форм. Вона ставить владу більшості у визначені границі, обмежує її повноваження і функції за допомогою конституції і розподілу влади і забезпечує тим самим автономію і свободу меншості, в тому числі і окремих осіб.

Характерні риси демократії:

- **Юридичне визначення і інституаційне вираження суверенітету, верховної влади народу.** Тільки народ, а не монарх, аристократія, бюрократія чи духовенство виступають офіційним джерелом влади. Суверенітет народу виражається в тому, що тільки йому належить засновницька, конституційна влада в державі, що тільки він вибирає своїх представників і може періодично приймати участь в розробці і прийнятті законів за допомогою народних ініціатив і референдумів.
- **Періодична виборність основних органів держави.** Демократичною може вважатись лише та держава, громадяни якої здійснюють верховну владу, вибираються, причому вибираються на обмежений термін.
- **Рівність прав громадян на участь в управлінні державою.** Цей принцип потребує як мінімум рівності виборчих прав.
- **Прийняття рішень за більшістю і підкорення меншості більшості при їх здійсненні.**

Принципи демократії:

- ✓ Принцип поділу влади
- ✓ Принцип виборності основних органів державної влади.
- ✓ Принцип плюралізму.
- ✓ Принцип гласності.
- ✓ Принцип рівності.
- ✓ Принцип більшості.
- ✓ Принцип незалежного контролю.

Під **ідеалом демократії** розуміють той сучасний її стандарт, згідно з яким оцінюють демократичність різних форм врядування. Він є відправною точкою для «будівництва» різних концепцій (в теорії) і різних моделей (на практиці) демократичного ладу. Залежно від того, як люди уявляють собі демократичний ідеал, що найбільше цінують та на чому акцентують у понятті демократії, залежить їхня прихильність до певних концепцій чи певних різновидів демократії.

Цінності Демократії

- Толерантність
- Компроміс
- Вибір
- Відповідальність
- Громадянськість

Демократія , як політичний режим

Не праві ті, хто вважає демократію ідеальним політичним режимом. На практиці демократія не є владою народу. Керують уряди, урядові чиновники. Відомий французький державний діяч, історик і літератор Алексис де Токвиль ще в 1835 році помітив, що недоліки і слабості демократичного правління, легко видні, вони доводяться очевидними фактами (складність прийняття рішень, тривалі обговорення того або іншого питання і т.д.), тоді як його сприятливий вплив виявляється непомітним, схованим образом. Недоліки його уражають з першого ж разу, а його гарні якості дізнаються тільки з часом.

Формально юридичними принципами демократичної держави є наступні:

- 1) визнання народу вищим джерелом влади;
- 2) виборність основних органів держави;
- 3) рівноправність громадян (насамперед рівність виборчих прав);
- 4) підпорядкування меншості більшості при прийнятті рішень.

Форми демократії

Будучи складним системним утворенням, демократія із зовнішнього боку виражається у відповідних формах, а із внутрішнього – складається із інститутів. В умовах демократичної держави такі форми та інститути виступають водночас і ключовими механізмами здійснення її влади. Демократії притаманні такі форми.

- По-перше, вона може здійснюватися через реалізацію і гарантування захищених законом демократичних прав людини і громадянина.
Це впливає зі ст. 3 Конституції України, згідно з якою людини, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.
- По-друге, діяльність системи державних органів ґрунтується на демократичних принципах. Існування демократії неможливе без здійснення принципів плюралізму, гласності, поділу і децентралізації влади. Саме через застосування цих та інших принципів здійснюють народний характер влади і можливі прогресивні перетворення

Народовладдя

- **Народовладдя** – це синтез, поєднання тих, ким управляють, з владою тих, хто управляє. Воно є вихідною точкою до розуміння того, що є демократія.
- Ідейною основою народовладдя є концепція народного суверенітету, тобто верховенства влади народу, яка здійснюється в його інтересах. Саме ідея народного суверенітету відіграла стимулюючу роль у розвитку суспільства, формуванні демократичних цінностей політичного життя у різних країнах.

Ознаки народовладдя:

- народ як джерело влади;
- можливість народу періодично змінювати склад представницьких органів;
- визнання політичної свободи громадян;
- народ не лише володіє владою, але й використовує та розпоряджається нею;
- політична рівноправність участі громадян у формуванні органів держави і організації контролю за їх діяльністю; рівне виконання усіма громадянами тих громадянських обов'язків, які пов'язані для них з самим фактом громадянства і які дійсно необхідні, виходячи з потреб життя у суспільстві і державі;
- рівність громадян перед законом; діючі у державі закони не упереджені на користь або проти будь-яких громадян чи суспільних груп населення;
- наявність справедливого суду

Сучасні підходи до сутності демократії

- Демократія — це не метод організації особливої політичної сфери життя, а спосіб функціонування й розвитку всього суспільства як цілого.
- Демократія як технологія формування та здійснення влади (теорії елітарної демократії).
- Класична в цьому плані характеристика демократії, запропонована І. Шумпетером:
- «Індивіди добиваються влади для прийняття рішень засобами конкурентної боротьби за голоси народу», отже, «демократія є правлінням політиків».

Другий погляд: Неототалітарна держава

Прихильник : В.І. Гадяцький

Події 2004 року, названі в історії “Помаранчевою революцією” – це перезагрузка матриці. Адже революція – це кардинальна зміна економічної та політичної системи суспільства. На відміну від старомодного слова переворот, перезагрузка схожа із значенням цього слова в інформатиці – повторне завантаження, усунення збою в системі без її радикальної зміни.

Третій погляд: Напіваторитарна держава Прихильник: В. Полохало

Після розпаду СРСР, який базувався на авторитарному режимі, кожна з 15 республік, що входили до його складу, пішла своїм шляхом. На основі цього виділилося чотири типи політичних режимів:

- демократичний (Латвія, Литва, Естонія);
- напіваторитарний (Україна, Грузія, Азейбаржан, Вірменія, Молдова);
- авторитарний (Росія, Білорусія, Казахстан, Киргизія, Таджикистан);
- неототалітарний (Туркменія, Узбекистан)

Встановлення Сучасної конституційної держави

Стадії	Головна вимога	Домінантний тип права	Побоювання...	Прагнення до...	Політично-інституційні висновки
I	«Мир»	загальні права на виживання і на безпеку	насильницької смерті, загальної ненадійності, терору, громадянської війни, внутрішньої роз'єднаності	внутрішньому миру, безпеки, прогнозованості ясності владних відношень	державний суверенітет, монополізація державою законних засобів фізичного насильства
II	«Свобода»	права особистої свободи	державного терору, насильства над совістю, дріб'язкової опіки з боку державних органів	Свободи особи і ринку, самовизначення, сфер позадержавного втручання	конституційна держава, невідчужувані основні права і свободи людини, поділ влади, принцип парламентської більшості
III	«Рівність»	право політичної співучасті, сприяння	рабства, безправ'я, уприниження, нерозповсюдженості громадянських свобод на всіх	рівноправності, рівної для усіх свободі, співучасті в політичних рішеннях	правова держава, політична демократія, право на загальні і рівні вибори, парламентське представництво, суверенітет народу, співробітництво партій
IV	«Братерство»	соціальні	Громадянські права соціальної матеріально обмежені, злидні	матеріального статку, забезпеченню рівності шансів	соціальна держава, сучасна держава загального благоденства
V	«Навколишнє середовище»	право на екологічне виживанж (екзистенціальні права людини і права самої природи)	загальної руйнації природи і життя, атомної й екологічної катастроф, небезпеки для природних умов життя	нормальному існуванню в умовах світу, екологічній рівновазі, «природному», адаптивному способів життя	захист тваринного світу, середовище існування і життя як конституційні права, комісії з етики, заснування технічних академій

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ